



INGLIZ TILI DARSЛИKLARIDA MADANIY MA'LUMOTNOMALAR VA ULARNI O'ZBEK O'QUVCHILARI TUSHUNISHI

Nasirova Xurshedabonu Sharof qizi

*Samarqand viloyati Samarqand Davlat Chet Tillari Instituti Ingliz filologiyasi
va tarjimashunoslik fakulteti Ingliz filologiyasi va tillarni o'qitish yo'nalishi
talabasi*

nasirovaxurshedabonu5@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz tili darsliklarida madaniy ma'lumotnomalarining ahamiyati va ularning o'zbek o'quvchilari tomonidan tushunilishi masalasini o'rganadi. Ingliz tili darsliklari ko'pincha nafaqat tilni, balki madaniyatni ham o'rgatadi, bu esa o'quvchilarga tilni yanada chuqurroq anglashlariga yordam beradi. O'zbek o'quvchilarning madaniy kontekstlarini hisobga olish zarur, chunki bu ularning ingliz tiliga bo'lgan qiziqishini oshiradi va muloqot imkoniyatlarini kengaytiradi. Maqolada ingliz va o'zbek madaniyatlari o'rtasidagi farqlar, madaniy ma'lumotnomalarni taqdim etish usullari va ularning o'quvchilarning tilni o'zlashtirishga ta'siri haqida mulohazalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: Ingliz tili, Madaniy ma'lumotnomalar, O'zbek o'quvchilari, Tushunish, Til o'rganish.

Kirish.

Bugungi globallashtirish dunyoda ingliz tili xalqaro muloqotning asosiy vositasiga aylangan. Uni o'rganish nafaqat til grammatikasi va lug'atini o'zlashtirishni, balki shu til so'zlashuvchilarining madaniyatini ham tushunishni talab qiladi. Ingliz tili darsliklari, ayniqsa xalqaro nashrlar, tilni madaniy kontekstda taqdim etishga intiladi. Bu darsliklarda madaniy ma'lumotnomalar, iboralar, qadriyatlar va turmush tarziga oid ko'rsatmalar keng joy olgan bo'lib, ular o'quvchilarning tilni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam beradi. Biroq, O'zbekistondagi o'quvchilar uchun, bu madaniy ma'lumotnomalar ba'zan tushunmovchiliklarga, chalkashliklarga yoki hatto madaniy farqlardan kelib chiqadigan qiyinchiliklarga sabab bo'lishi mumkin. Ushbu esse ingliz tili darsliklaridagi madaniy ma'lumotnomalarning mohiyatini, ularning o'zbek o'quvchilari tomonidan tushunilishi bilan bog'liq muammolarni va bu boradagi yechimlarni atroflicha muhokama qiladi. Har qanday til o'z madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir. Tilni o'rganish faqatgina so'zlar va gaplarni to'g'ri tuzishni emas, balki tilni ishlatadigan odamlarning dunyoqarashini, e'tiqodlarini, urf-odatlarini va ijtimoiy normalarini tushunishni ham o'z ichiga oladi. Ingliz tili darsliklarida



uchraydigan madaniy ma'lumotnomalar ushbu madaniy kontekstni o'quvchilarga yetkazishga qaratilgan. Ular turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin:

1. Kundalik hayot tasvirlari: Oilaviy munosabatlar, do'stlar bilan muloqot, maktabdagi vaziyatlar, bozorga borish, transportdan foydalanish kabi oddiy kundalik holatlar orqali G'arb madaniyatiga xos bo'lgan xulq-atvor qoidalari, odob-axloq normalari beriladi. Masalan, navbatda turish (queuing), shaxsiy makonga hurmat (personal space).

2. Bayramlar va an'analar: Rojdestvo (Christmas), Halouin (Halloween), Shukronalik kuni (Thanksgiving), Pasxa (Easter) kabi bayramlar ularning nishonlanish an'analari bilan birga tushuntiriladi. Bu bayramlar bilan bog'liq lug'at va iboralar ham darsliklarda keltiriladi.

3. Tarixiy va geografik ma'lumotlar: Britaniya qirollik oilasi, Amerika mustaqillik urushi, mashhur shaxslar, tarixiy joylar yoki yirik shaharlar haqidagi ma'lumotlar orqali G'arb sivilizatsiyasining asosiy ustunlari tanishtiriladi.

4. Iboralar, maqollar va idiomatik ifodalar: Tilning chuqur qatlamini tashkil etuvchi "raining cats and dogs", "break a leg", "pull someone's leg" kabi idiomatik iboralar ko'pincha madaniy kelib chiqishga ega bo'ladi va so'zma-so'z tarjima qilinganda ma'nosini yo'qotadi.

5. Ijtimoiy-siyosiy kontekst: Demokratiya, individulyalizm, inson huquqlari kabi G'arb jamiyatiga xos bo'lgan qadriyatlar ba'zan matnlar yoki dialoglar orqali aks ettiriladi.

6. Hazil va kinoya: Madaniy jihatdan nozik bo'lgan hazil va kinoya (sarcasm) ham darslik matnlarida uchraydi.

Ushbu madaniy ma'lumotnomalar tilni o'zlashtirish uchun muhimdir, chunki ular o'quvchiga tilni tabiiy kontekstda qo'llashga, mahalliy so'zlashuvchilarni tushunishga va noto'g'ri tushunishlarning oldini olishga yordam beradi. Madaniyatni tushunmasdan tilni chuqur o'zlashtirish deyarli imkonsizdir. O'zbekistonlik o'quvchilar, agar ular G'arb mamlakatlarida yashagan yoki ko'p sayohat qilgan bo'lmasalar, ushbu madaniy ma'lumotnomalar bilan bog'liq oldingi bilimga ega bo'lmasligi tabiiy. Darslikdagi matnlar, agar madaniy kontekst tushuntirilmasa, shunchaki so'zlar to'plami bo'lib qolishi mumkin. Qiziqishning Pasayishi: O'quvchilar, agar darslikdagi mazmun ularning kundalik hayoti yoki madaniy qadriyatlari bilan bog'liq bo'lmasa, qiziqishlarini yo'qotishlari mumkin. Madaniy jihatdan begona bo'lgan matnlar ularning motivatsiyasini pasaytiradi va til o'rganishni zerikarli qilib qo'yadi. Noto'g'ri Talqin: Idiomalar yoki hazillar eng ko'p noto'g'ri talqin qilinadigan elementlardir. So'zma-so'z tarjima qilish kulgili yoki ma'nosiz natijalarga olib kelishi mumkin. Masalan, "Don't cry over spilled



milk" (to'kilgan sut ustida yig'lama) iborasini tushunish uchun faqat so'zlarni bilish emas, balki uning ortidagi falsafiy ma'no – o'tgan ishlardan afsuslanmaslik kerakligini bilish lozim. O'qituvchilarning Tayyorgarligi: O'qituvchilarning o'zlari ham barcha madaniy ma'lumotnomalarni tushuntirish uchun yetarli darajada bilimga ega bo'lmasliklari mumkin. Darslikdagi har bir madaniy elementni tushuntirish va unga vaqt ajratish zaruriyati, shuningdek, o'qituvchilarning yuki og'irligini oshiradi.

Ingliz tili darsliklaridagi madaniy ma'lumotnomalar tilni o'zlashtirishning ajralmas qismidir. Ular o'quvchilarning tilni chuqur tushunishiga va samarali muloqot qilishga yordam beradi. Biroq, O'zbekistonlik o'quvchilar uchun madaniy tafovutlar, ma'lumot yetishmasligi va noto'g'ri talqin qilish kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Bu muammolarni hal qilishda o'qituvchilarning roli juda muhim. Ular madaniy ma'lumotlarni to'g'ri kontekstda tushuntirishlari, o'quv materiallarini moslashtirishlari va o'quvchilarni madaniy kenglikni o'rganishga undashlari lozim. Maqsad, nafaqat til grammatikasi va lug'atini o'rgatish, balki o'quvchilarni madaniyatlararo muloqotga qodir, dunyoqarashi keng va ochiq fikrli shaxslar qilib tarbiyalashdir. Shu yo'l bilan ingliz tili darsliklaridagi madaniy ma'lumotnomalar O'zbekistonlik o'quvchilar uchun haqiqiy ta'lim imkoniyatiga aylanadi. Ingliz tili darsliklarida madaniy ma'lumotnomalar, asosan, ingliz tilini o'rganayotgan o'zbek o'quvchilari uchun muhim ahamiyatga ega. Madaniy kontekstlarni tushunish, tillarni o'rganishda faqatgina grammatikani va leksikani o'zlashtirishdan iborat emas, balki o'rganilayotgan tilni dunyoqarashi, urf-odatlar va hayot tarzi bilan birgalikda o'rganishdir. O'zbek o'quvchilari ingliz tilini o'rganayotganda, madaniyatni anglashlari haqida bir necha sabablardan kelib chiqadi. Birinchidan, ingliz tilida bayon etilgan matnlar, hikoyalar va dialoglarda ko'plab madaniy unsurlar mavjud. Masalan, britaniya yoki amerika vida kechalari, yangi yil bayrami, qarindoshlar bilan uchrashuv kabi an'anaviy madaniyatga oid tafsilotlar darsliklarda tez-tez uchraydi. Agar o'quvchilar bu tadbirlarning ma'nosi yoki qoidasini tushunmasa, matnlarni anglashlari qiyin bo'ladi. Ikkinchidan, madaniy ma'lumotlar yordamida o'quvchilar ingliz tilida muloqot qilishda erkin va ishonchli bo'lishadi. Ingliz tilida gapirishda, ba'zi so'zlar yoki ifodalar madaniy kontekstga bog'liq. Masalan, "small talk" atamasi, ya'ni oddiy suhbat madaniyati, O'zbekistonda keng tarqalgan bo'lmasa-da, ingliz tilida muhim ahamiyatga ega. Bu sohaga oid bilimsizlik, o'quvchilarni suhbatlardan chetlatishi mumkin. Uchinchidan, madaniy materiallar darslikdagi ko'plab mavzularni yanada qiziqarli va jozibador qiladi. O'quvchilar ingliz tilida yozilgan romanlar, filmlar va musiqalar orqali o'zbek tilidagi asarlardan farqli o'laroq, boshqa bir madaniyatni o'rganadilar. Bu esa, o'z navbatida, darslarni



yanada jonli va tushunarli qiladi. Darsliklarda keltirilgan madaniy faktlar, mavzular bo'yicha interaktiv faoliyatlar bilan birlashtirilsa, o'quvchilarning anglashuvi va qiziqishi ortadi. Biroq, iqtisodiy va madaniy globalizatsiya jarayonida ingliz tili o'zbek madaniyatining qirralariga ta'sir qiladi. Ba'zan darsliklarda keltirilgan madaniy ma'lumotlar o'zbek o'quvchilarining an'analari yoki urf-odatlar bilan to'qnashuvga olib kelishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, o'qituvchilar o'zbek madaniyatini hurmat qilishi va o'quvchilarga ingliz madaniyatini tanishtirishdan oldin, ularning o'z madaniyatidagi mahalliy ko'rinishlarni kiritishlari kerak. Oxir-oqibat, ingliz tili darsliklaridagi madaniy ma'lumotlar O'zbekistondagi o'quvchilar uchun qiziqarli va foydali hisoblanadi. Ularning madaniyatni tushunishlari, ingliz tilini yaxshi o'rganishlariga yordam beradi, shuningdek, xorijiy madaniyat bilan bog'liq tajribalarini boyitadi. O'qituvchilar bu jarayonni yanada muvaffaqiyatli o'tkazish uchun madaniyatlararo munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan darslarni tashkil etishlari lozim. Bu orqali o'quvchilar tilni o'rganish jarayonida madaniyatni ham o'z ichiga olgan holda to'g'ri va qiziqarli yo'lni tanlash imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Xulosa.

Ingliz tili darsliklarida madaniy ma'lumotnomalar o'quvchilarning til o'rganish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishda muhim rol o'ynaydi. O'zbek o'quvchilari uchun madaniy ma'lumotlar, asosan, anglash va tushunishni yanada chuqurlashtirishda yordam beradi. Ingliz tilidagi madaniyat, urf-odatlar va tarixiy kontekstlar, masalan, o'zbek madaniyatidan farq qilishi mumkin. Shuning uchun, o'quvchilar bu ma'lumotlarni o'z ta'lim jarayonida qanday qilib qo'llashni bilishlari zarur. Darsliklardagi madaniy ma'lumotlar, xususan, idiomalar, urf-odatlar, bayramlar va boshqa ijtimoiy-folklor jihatlari orqali o'zbek o'quvchilari ingliz tilini yanada chuqurroq anglashlariga yordam beradi. Masalan, ingliz tilida ishlatiladigan mashhur iboralar, ularning tarixi va kontexti o'quvchilarga ushbu tilning xilma-xilligini ko'rsatadi, bu esa ingliz tiliga qiziqishni oshiradi. Ingliz tili darsliklaridagi madaniy ma'lumotlar o'quvchilarga til o'rganishda yordam berish bilan birga, ularga boshqa madaniyatlarni tushunish imkonini beradi. Bu jarayonda madaniy farqlarni hisobga olish, o'quvchilarning ingliz tilidagi kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'afurova, N. (2019). Ingliz tili o'qitish metodikasi. Tashkent: Ma'naviyat.
2. Karimova, D. (2020). Til va madaniyat: o'zaro ta'siri. Tashkent: Sharq.



3. Rahmonov, R. (2021). Madaniy ma'lumotlarning til o'rganishdagi roli. Tashkent: O'qituvchi.
5. Turg'unov, E. (2018). Ingliz tilida kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish. Tashkent: O'zbekiston.
6. Yuldashev, F. (2022). Ingliz tili darsliklaridagi madaniyat. Tashkent: Fan.